

اعلام خاندان خاتون آبادی

رحیم قاسمی^۱

چکیده

نگارنده دهه‌ها تن از بزرگان خاندان خاتون آبادی اصفهان را همراه با تألیفات و منابع شرح حال و نسب آنها معرفی می‌کند. این خاندان از سادات حسینی و از خاندانهای مهم چند قرن اخیر بوده‌اند. این معرفی‌ها از میر عماد در قرن یازدهم آغاز شده و به معاصران پایان می‌گیرد. ارجاع به منابع چاپی و خطی معتبر، از ویژگی‌های این مقاله است.

کلیده‌واژه‌ها

دانشوران اصفهان؛ خاندان خاتون آبادی؛ حوزه علمی اصفهان - قرن ۱۱ تا ۱۵؛
تراجم نگاری؛ نسخه‌های خطی؛ کتابشناسی عالمان اصفهان

۱. پژوهشگر حوزوی در حوزه انساب و شرح حال نگاری دانشوران.

خاندان سادات حسینی خاتون‌آبادی از بیوت مهم و نامدار چند قرن اخیر ایران‌اند و رجال برجسته‌ای در زمینه‌های علمی و اجتماعی از آن برخاسته‌اند.

از طرفی عالمان زاهد و وارسته و از دنیا گذشته، و از سویی صاحب منصبان دینی مقتدر مرتبط با حکام که با خدمت به مردم، نام نیک از خود برجای نهاده، و سرانجام برخی که با آلوده شدن به دنیا و ریاست، نام نیک گذشتگان را تباه کردند.

اولین منبعی که تواریخ افرادی از این خاندان را ضبط کرده کتاب وقایع السنین و الأعوام میر عبدالحسین خاتون‌آبادی است. پس از آن علامه میر محمد حسین خاتون‌آبادی سبط علامه مجلسی رساله ارزشمندی در شرح حال علمای خاندان خود نگاشته که نسخه خطی آن موجود و اخیراً به چاپ رسیده است.

میر عبدالکاظم خاتون‌آبادی، میر محمد صادق خاتون‌آبادی، فرزندش میرزا محمد حسین نایب‌الصدر^۱ و نیز سید حسین خاتون‌آبادی (آزاد) مشجراتی برای این خاندان تدوین کرده‌اند.

محدث قمی نیز در منتهی‌الآمال شرحی از این خاندان بر اساس مشجرات اخیر آنان - که غالباً با مبالغه فراوان در وصف افراد بیان شده - ذکر کرده است.^۲

نگارنده به مناسبت تحقیق در احوال و آثار مولانا محمد تقی مجلسی و خاندان و شاگردان ایشان، و نیز تدوین شرح حال مدفونین در تخت فولاد اصفهان، به تتبع در منابع و اسناد مربوط به این خاندان پرداخته، و مناسب دید شرح کوتاه و جامعی از رجال علمی این خاندان را جهت آشنایی علاقمندان و تصحیح برخی از اشتباهات مربوطه تدوین و عرضه نماید که حاصل آن مقاله پیش رو است.

۱. وی در آغاز مشجره منابع خود را چنین ذکر کرده: رجال میر محمد حسین بن میر محمد صالح، رجال میر اسماعیل بن میر محمد باقر بن میر اسماعیل بن میر عمادالدین محمد [وقایع السنین و الأعوام]، تألیفات والدی العلامة میر محمد صادق بن میر محمد رضا بن المیرزا أبوالقاسم المدرّس، سراج الأنساب، اجازات سید نعمة الله جزائری، اجازات سیّد نورالدین ابنه، اجازات سید عبدالله ابنه.

۲. منتهی‌الآمال، تحقیق باقری بیدهندی: ج ۲، ص ۶۲۶-۶۲۰.

میر عماد

امیر عمادالدین محمد فرزند نقیب النقباء امیر حسین بن جلال الدین مرتضی، از اعقاب عمر بن حسن افطس ابن علی الاصغر ابن الامام زین العابدین علیه السلام اول کسی است که از این خاندان به اصفهان وارد شده است. وی سیدی جلیل القدر بوده، و پس از وفات در دامنه کوه قریه گورت جنب قریه خاتون آباد مدفون شده و مرقدش تاکنون پابرجا و زیارتگاه است.

میر عماد دو فرزند پسر داشته است:

۱. میر سید علی که نزد پدر مدفون است.

۲. میر اسماعیل (م: ۱۰۳۳ق) سید صالح عابد، که در کمال صلاح و سداد و صبر و شکر بوده.^۱ و پس از وفات در بقعه‌ای در مسجد واقع در قریه معروف به بقعه شاه مراد مدفون گردیده^۲ و مرقدش محلّ نذورات و کرامات بوده است. وی را دو پسر معروف بوده است: میر محمد باقر، و میر محمد صالح.

۱. میر محمد صالح بن میر اسماعیل شاه مراد

وی در سنّ شباب از دنیا رفته، و در قریه خاتون آباد، حوالی بقعه شاه غازی، با سید حسین عبدالوهابی سبزواری - والد زوجه اش - در دگه‌ای دفن شده است.^۳ فرزندش: میر عبدالواسع (م: ۱۱۰۹ق)^۴ از شاگردان ملا ابوالقاسم گلپایگانی و مولانا محمد تقی مجلسی است.

فرزندش: میر محمد صالح (م: ۱۱۲۶ق) مؤلف حدائق المقرّبین، ذریعة النجاح، روادع

۱. وقایع السنین والأعوام: ص ۵۰۶.

۲. شجره‌نامه خاندان خاتون آبادی، مجله کتاب شیعه، شماره ۵، ص ۸۸.

۳. همان، ص ۹۲.

۴. به نوشته حفیدش میر محمد حسین که مصحف شریف و مقدمات صرف و نحو و منطق را نزد او خوانده وی ۹۹ سال عمر کرده و پس از وفات در مقبره بابا رکن الدین مدفون شده، و پس از چند سال استخوان هایش را به نجف اشرف حمل کرده و نزدیک قبر مطهر به خاک سپرده‌اند. علمای خاندان خاتون آبادی مجله کتاب شیعه، شماره ۵، ص ۸۰.

النفوس^۱ و آثار دیگر، شاگرد و داماد علامه مجلسی، جدّ خاندان امام جمعه اصفهان و تهران بوده، و اعلام برجسته‌ای از نسل او برخاسته‌اند، از جمله:^۲

۱. فرزندش علامه میر محمد حسین (م: ۱۱۵۱ق) سبط علامه مجلسی،^۳ امام جمعه و شیخ الاسلام اصفهان، شاگرد پدر، جدّ اُمّی خود علامه مجلسی و آقا جمال الدین خوانساری، مؤلف خزائن الجواهر سلطانی و مناقب الفضلاء و آثار فراوان.

۲. فرزندش: میر عبدالباقی امام جمعه (م: ۱۲۰۷ق)^۴ شاگرد عالم زاهد حاج ابراهیم خاتون‌آبادی و میرزا ابوالقاسم مدرّس؛ شیخ روایت علامه بحرالعلوم و میرزا حیدرعلی مجلسی، و مؤلف الجامع فی أعمال شهر رمضان، و ریاض رضوان در زیارات.

۳. فرزند او:^۵ میر محمد حسین سلطان العلماء (م: ۱۲۳۳ق)، امام جمعه اصفهان، شاگرد

۱. این کتاب را نگارنده سال‌ها قبل تصحیح و آماده چاپ کرده، اما هنوز به چاپ نرسیده است.
۲. میر محمد صالح فرزندان نیز از همسر دیگر خود داشته، از جمله: ۱. سید محمد خاتون‌آبادی از شاگردان آقا جمال خوانساری، صاحب مظاهر الأحکام و مشارق الحلال والحرام در حاشیه بر شرح لمعه. <توفی شهیداً باذربایجان سنة ثمان وأربعین>. الاجازة الكبيرة جزائری: ص ۱۸۰.
۲. میر سید جعفر خاتون‌آبادی پدر میر محمد صالح معروف به تکمه چین، امام مسجد حکیم اصفهان. و از اعقاب اوست: عالم جلیل میرزا محمد حسن سادات ساکن محلّه بیدآباد (م: ۱۳۴۰ق).
۳. سید زین العابدین خاتون‌آبادی که در سال ۱۱۱۵ق پس از وفات علامه مجلسی دختر او را تزویج کرده. فرزندش: سید رضا شاگرد علامه شیخ محمد بن محمد زمان کاشانی بوده و از او اجازه داشته. اجازه او با تصحیح نگارنده در مجله کتاب گزار چاپ شده است.

۳. میر محمد حسین داماد میرزا محمد صادق فرزند علامه مجلسی بوده. الکرام البررة: ج ۲، ص ۶۹۹.

۴. در مشجره نایب الصدر سال وفاتش ۱۲۱۱ق ذکر شده است.

۵. فرزند دیگر میر عبدالباقی: میر سید محمد معروف به حاجی سید در مقبره علامه مجلسی مدفون است. وی ظاهراً مؤلف جواهر الدعوات است. (ر.ک: فهرست کتابخانه مرعشی: ج ۸، ص ۱۲۶).
فرزندش: میرزا محمد جعفر عالمی زاهد و مورد توجه سید حجة الاسلام شفتی برای امامت جمعه بوده، اما جوانان اطراف آقا محمد مهدی (امام جمعه ناکام اصفهان که در جوانی فوت شد) مانع شده، و آن بزرگوار به خانه نشست و از امامت گذشت. (تاریخ اصفهان، جابری انصاری: ص ۳۲۴).
فرزند او: میرزا محمد علی مدّت ۴ سال امام جمعه اصفهان بوده و در ۱۳۰۰ق وفات کرده و در مقبره علامه مجلسی دفن شده است. به نوشته نایب الصدر در مشجره: وی از شاگردان میر محمد صادق بن میر محمد رضا خاتون‌آبادی و آخوند ملا حسینعلی تویسرکانی بوده و رساله در منجزات مریض

وحید بهبهانی، صاحب رساله عملیه، مصابیح القلوب و ردّ پادری و آثار دیگر.

۴. فرزند او: میرزا محمد حسن امام جمعه (م: ۱۲۴۸ق) صاحب تفسیر دزة الخاقان، و رساله عملیه هدایة الطالبین^۱ که مرقدش در مقبره <سرقبرآقا> در اصفهان هنوز پابرجا است.

۵. فرزندش: ^۲سید محمد امام جمعه (م: ۱۲۹۱ق مدفون در کنار پدر) که در اقتدار همانندی نداشته و پس از وفاتش ناصرالدین شاه گفت: امروز آغاز سلطنت ماست در اصفهان. حاج میرزا حسن خان جابری او را در زمره اسخیای اصفهان نام برده و نوشته: از قهرش جبّاران را استراحت نبودی، و از مهرش بیچارگان را همیشه خواب راحت ربودی.^۳

۶. میر محمد مهدی امام جمعه (م: ۱۱۸۳ق)^۴ فرزند دیگر علامه میر محمد حسین.

۷. فرزندش: سید مرتضی مدرّس مدرسه کاسه‌گران اصفهان.^۵

۸. فرزندش: میر محمد مهدی (م: ۱۲۶۳ق مدفون در نجف اشرف) عالم کامل، صاحب اخلاق حمیده و صفات پسندیده و سخاوت از حد بیرون، مؤلف شرح فارسی بر نهج البلاغة^۶ قریب شصت هزار بیت، مدرّس مدرسه کاسه‌گران و امام مسجد حکیم، که

و جواز تقلید میت نوشته است. (در منتهی الآمال: ج ۲، ص ۶۲۶ به جای میر محمد صادق بن میر محمد رضا خاتون آبادی، فقط میر محمد رضا نوشته شده). آیه الله آخوند گزی در تذکرة القبور (ص ۶۳) او را بسیار ستوده است.

۱. الکرام البررة: ج ۱، ص ۳۲۲.

۲. دو فرزند دیگرش: آقا محمد مهدی (م: ۱۲۵۴ق) و میر محمد حسین (م: ۱۲۹۷ق) نیز هریک چندسالی امام جمعه اصفهان بوده‌اند.

۳. تاریخ نصف جهان و همه جهان، جابری انصاری: ص ۱۴۴-۱۴۵. فرزندش: میرزا هاشم امام جمعه (بدنام‌کننده نکونامی چند) آخرین امام جمعه مقتدر اصفهان بود که در اثر ظلم فراوان اطرافیانش به مردم، رونق نماز جمعه را از بین برد و در مرگش مردم اصفهان جشن گرفتند و شادی کردند.

۴. وقایع السنین و الأعوام: ص ۵۷۲.

۵. اغصان طیبه، مخطوط.

۶. فهرستگان نسخه‌های خطی ایران (فنخا): ج ۲۰، ص ۹۰۹.

پس از وفات شیخ محمد حسن امام جمعه تهران، به تهران رفته و متصدی این منصب گردید.^۱

۹. برادرزاده‌اش:^۲ میرزا ابوالقاسم امام جمعه تهران (م: ۱۲۷۱ق) شاگرد شیخ حسن کاشف الغطاء و صاحب جواهر،^۳ که قبرش نزدیک دروازه حضرت عبدالعظیم علیه السلام مزاری است معروف.

۱۰. فرزند او: سید زین العابدین (م: ۱۳۲۱ق). امام جمعه تهران و داماد شاه.^۴

۱۱. فرزندش: میرزا ابوالقاسم امام جمعه تهران^۵ (م: ۱۳۴۶ق) شاگرد میرزا حبیب الله رشتی، مؤلف مقصد الطالب فی شرح المکاسب. از مخالفین مشروطه که پس از اعدام شیخ فضل الله نوری به سفارت خارجی پناه برد و سپس به مصر رفت.

۱۲. فرزند دیگرش: سید محمد امامزاده (م: ۱۳۶۵ق) شاگرد آخوند خراسانی، و از مشروطه خواهان که پس از پیروزی به جای برادرش امام جمعه تهران شد.^۶

۱۳. عالم ربّانی سید یحیی سجّادی (م: ۱۳۷۰ق مدفون در نجف) فرزند میرزا محمد باقر صدرالعلماء (برادر میرزا ابوالقاسم اول، و از شاگردان فاضل اردکانی در کربلا).^۷

۱. مشجره نایب الصدر، مخطوط.

۲. میر محمد مهدی امام جمعه و برادرش میر محمد صالح مدرّس مدرسه کاسه‌گران هردو عقیم بوده‌اند. امام جمعه‌های تهران از نسل برادر دیگرش میر محسن می‌باشند.

۳. مشجره نایب الصدر، مخطوط.

۴. وی پس از فوت همسر اولش، داماد ناصرالدین شاه شد. دکتر محمد مصدّق داماد او بود.

۵. داماد مظفرالدین شاه، پدر دکتر سید حسن امامی (م: ۱۳۵۸ش) مؤلف کتاب حقوق مدنی، و امام جمعه درباری.

۶. وی پس از کشف حجاب رضاخانی، به مخالفت با این اقدام او پرداخت که موجب محبوبیت فراوان او نزد متدینین شد.

۷. آقای سید مقداد نبوی رضوی در کتاب حیات یحیای نجفی که اخیراً چاپ شده، بر اساس مدارکی صدرالعلماء و دو فرزندش را از هواداران ازلیّه شمرده! اما ساحت آیه الله سجّادی را مبرّأ دانسته است.

تکیه میر محمد اسماعیل خاتون آبادی

مقبره میر محمد باقر خاتون آبادی

میرزا شهاب

اعلام خاندان خاتون آبادی

۲. میر محمد باقر بن میر اسماعیل شاه‌مراد

به نوشته فرزندش میر عبدالحسین: قدری تتبع حدیث و تفسیر کرده بود و همگی اوقات کتابی در نظر داشت و مطالعه می‌کرد. عبادت بسیار می‌کرد، خصوصاً در آخر عمر، مکرر به زیارت بیت الله الحرام مشرف شده بود.^۱ استماع حدیث از مولانا محمد تقی مجلسی کرده، و هفت مرتبه به حج مشرف شده بود که بیشترش پیاده بود.^۲

وفاتش: ۱۰۶۰ق. قبرش در بقعه پایین دامنه کوه گورت تاکنون پابرجا است.

پسرانش عبارتند از: ۱. میر عبدالحسین، ۲. میر اسماعیل، ۳. میر عبدالله^۳ ۴. میر محمد.

حاج محمد مؤمن خاتون‌آبادی داماد او بوده، و فرزندش میرزا محمد رضا خاتون‌آبادی صاحب جنات الخلود و خزائن الأنوار است.

نکته: صاحب جنات الخلود از جانب پدری سید نیست، و این که او را از سادات خاتون‌آبادی شمرده‌اند اشتباه است.^۴

۱. وقایع السنین و الأعوام: ص ۵۱۷.

۲. علمای خاندان خاتون‌آبادی، مجله کتاب شیعه، شماره ۵، ص ۸۱.

۳. از اعقاب میر عبدالله، میر محمد تقی خاتون‌آبادی (م: ۱۲۳۸ق) در تخت فولاد مقابل تکیه مادرشاهزاده دفن و مزارش مورد توجه و عنایت عامه مردم بوده است. تاریخ اصفهان (تکایا و مقابر): ص ۱۲۵.

میر محمد مهدی خاتون‌آبادی (م: ۱۳۹۵ق مدفون در جوار علامه مجلسی) فرزند میر ابوطالب، از شاگردان آیات: سید ابوالقاسم دهکردی و ملا حسین فشارکی نیز از اعقاب میر عبدالله است. وی در سال ۱۳۶۸ق در سال‌هایی که دولت دین را وسیله پیشرفت مقاصد سیاسی خود قرار داده بود، به اغوای دکتر سید حسن امامی امام جمعه تهران، به امامت جمعه اصفهان منصوب گردید، ولی وی از روی کمال دین‌داری حتی المقدور از جاده مستقیم راستی و صداقت خارج نشد. زندگی‌نامه علامه مجلسی: ج ۲، ص ۳۴۰.

به سال رحلت او صادقانه کیوان گفت: <امام جمعه نیکو خصال خیراندیش>

۴. او خود کلامی که دال بر سیادتش باشد بیان نکرده و خود را <ابن محمد مؤمن، محمد رضا الامامی المدرّس> و <ابن محمد مؤمن الخاتون‌آبادی، محمد رضا المتخلّص بمطلع الاصفهانی> معرفی کرده. نسب‌نامه‌ای که در اغصان طیبه برایش ذکر شده بی پایه است. علامه خاتون‌آبادی در رساله احوال علماء خاتون‌آباد پدر او را تحت عنوان <المولی الورع التقی الحاج محمد مؤمن الخاتون‌آبادی> - نه میر محمد مؤمن! - ذکر کرده، و گفته حاجی مزبور داماد سید محمد باقر خاتون‌آبادی

ملاً عبدالرحیم فرزند محمد شریف گورتی نیز سبط میر محمد باقر از دختر دیگرش بوده است.

به نوشته میر محمد حسین خاتون آبادی، وی در اصناف علوم ماهر، و در علوم ریاضی و نجوم کم نظیر، و بسیار زاهد و عابد بوده، قریب ۲۰ سال، در یک شبانه روز یا کمی بیشتر قرآن را ختم می کرده. ملاً عبدالرحیم در اصفهان تحصیل کرده و ۱۲ سال آخر عمر را در نجف متوطن شده است.^۱ وی از دایی خود علامه میر اسماعیل اجازه روایت داشته است.^۲

۱. میر عبدالحسین خاتون آبادی

شاگرد ملاً محمد باقر سبزواری،^۳ آقا حسین خوانساری، مولانا محمد تقی مجلسی، ملاً عبدالله تونی، میرزا رفیعا نائینی، و آخوند مولانا حسین بروجردی (م: ۱۰۸۴ق).^۴

به نوشته علامه میر محمد حسین: وی مجمع اخلاق جمیله و صفات حسنه، و در فنون فقه و حدیث به خصوص مباحث امامت و علم اخلاق ماهر بوده، و معظم عمر خود را در تحصیل این دو مقصد گذرانیده است.^۵

از محقق مجلسی، محقق سبزواری و میر محمد مؤمن استرآبادی اجازه روایت داشته است.^۶

بوده، و دو فرزند عالم ورع از او یافته است. سال فوتی که در اغصان طنبه برای او ذکر شده (۱۱۳۵ق) نیز اشتباه است، و طبق اجازه ای که او از سید عبدالوهاب طباطبائی تبریزی دارد تا سال ۱۱۳۷ق در قید حیات بوده است. (فهرست نسخ خطی مرکز احیاء میراث: ج ۱، ص ۸۵). این که مدفن او را تخت فولاد نوشته اند نیز سخنی بی دلیل است.

۱. علمای خاندان خاتون آبادی، مجله کتاب شیعه، شماره ۵، ص ۸۰.

۲. الإجازات لجمع من الأعوام: ص ۲۲۲.

۳. <قریب ۴۰ سال اکثر اوقات خود را به صحبت آن جناب گذرانیده> و از او با عنوان <من هو أشفق لی من والدی> یاد کرده است. وقایع السنین والأعوام: ص ۵۳۵-۵۳۵.

۴. مدرّس مسجد جامع جدید عباسی، و استاد خاتون آبادی در حکمة العین. وقایع السنین والأعوام: ص ۵۳۲.

۵. علمای خاندان خاتون آبادی، مجله کتاب شیعه، شماره ۵، ص ۷۹.

۶. وقایع السنین والأعوام: ص ۵۳۳ و ۵۳۱.

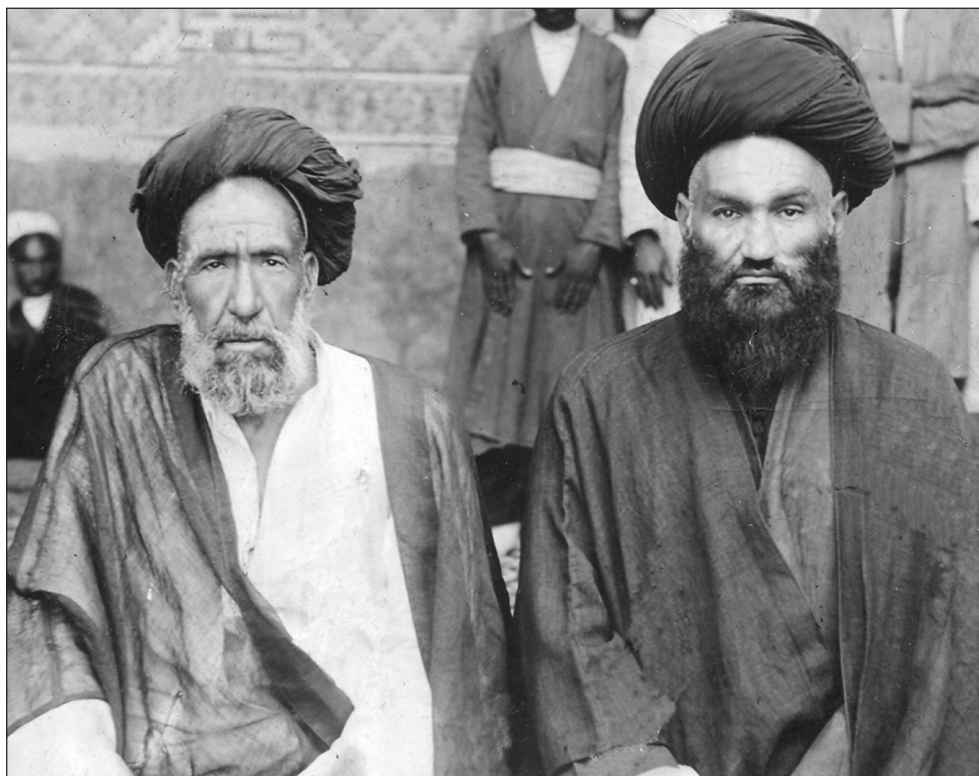

از شاگردانش ملا محمد معصوم کشمیری را می‌شناسیم.^۱
وقایع السنین والأعوام و ترجمه حقائق الإیمان منسوب به شهید ثانی از آثار اوست.
وی در شعبان ۱۰۳۹ ق متولد شده، و در ۱۱۰۵ ق در اصفهان وفات کرده، و در تخت فولاد
قرب مقبره علامه آقا حسین خوانساری، در مقبره‌ای که خود ساخته بود، مدفون شده است.^۲
فرزندانش: ۱. میر محمد صادق ۲. میر محمد حسین ۳. سید جعفر ۴. میر معصوم،
میر محمد صادق در ۲۱ ربیع الثانی ۱۱۳۴ ق در فتنه افغان شهید شده است.^۳
میر محمد حسین مؤلف کتاب الحاوی فی الإمامة، و سفینة النجاة فی معرفة الائمة
الهداة.^۴

در اصناف علوم ماهر بوده است. >له بعض الحواشی المتفرقة علی هوامش الکتب. دفن
فی مقبرة السيد اسماعیل عمّه بجنب تخت فولاد.<^۵
میر معصوم عالم زاهد در ظهر جمعه ۲۴ جمادی الاولی ۱۱۵۵ ق وفات کرده^۶ و در شرق
تکیه محقق خوانساری مدفون شده، و معروف به کرامات، و قبرش محلّ ندور خلق است.^۷
وی از اجداد بانوی مجتهده نصرت‌السادات امین اصفهانی است.^۸

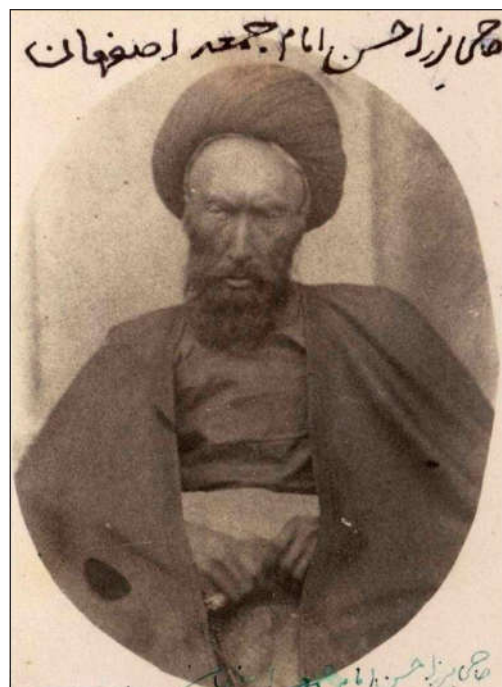
۱. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه آیه الله حججی نجف‌آباد: ص ۹۷-۱۱۱.
۲. وقایع السنین و الأعوام: ص ۵۰۹. اکنون اثری از مزار او دیده نمی‌شود.
۳. <فاضل کامل عالم عامل...> علمای خاندان خاتون‌آبادی، مجله کتاب شیعه، شماره ۵، ص ۷۹.
۴. فرزندش: میر عبدالکاظم (م: ۱۱۵۱ ق مدفون در نجف اشرف) مشجّره‌ای برای سادات خاندانش
نوشته که نسخه‌اش را صاحب الذریعة نزد آیه الله حاج آقا یحیی سجّادی دیده است. میر محمد
صادق فرزند میر عبدالکاظم دو ماه پس از شهادت جدّش به دنیا آمده و به اسم او نامیده شده.
در ۱۲۱۹ ق وفات کرده و در ایوان علماء نجف دفن شده است. الذریعة: ج ۸، ص ۲۲۱.
۵. فهرستگان نسخه‌های خطی ایران (فنخا): ج ۱۲، ص ۵۴۰. و ج ۱۸، ص ۲۸۸.
۶. علمای خاندان خاتون‌آبادی، مجله کتاب شیعه، شماره ۵، ص ۸۲.
۷. دوّمین دو گفتار، سید محمد علی روضاتی: ص ۷۴.
۸. منقول است که عارف بزرگ آقا محمد بیدآبادی خوابی در جلالت قدر او دیده و وصیت نموده او را
نزدیک میر معصوم دفن نمایند. و کثرت اعتماد مردم به او از این جهت است. تذکرة القبور: ص ۴۹.
۹. فرزند سید محمد علی امین التجار فرزند سید محمد حسن (از تجّار سرشناس اصفهان) فرزند سید
میرزا ملقب به میر معصوم، فرزند سید محمد، فرزند میر معصوم خاتون‌آبادی (بر اساس دست‌نوشته
بانو امین).

مرحوم سیدالعراقین و شهید مدرس

حاج میرزا حسن امام جمعه اصفهان

سید محمد مهدی سلطان امام جمعه اصفهان

سید علی مشتاق در وفات او دو مرثیه سروده که مادّه تاریخ یکی چنین است:^۱

کلک مشتاق از پی تاریخ فوتش زد رقم:

<سوی جنّت شد ز دنیا سیّد عالی جناب>

خادم نیز در وفاتش اشعاری گفته که بر سنگ نوشته مزارش آمده، و تمام بیست

مصراعش مادّه تاریخ وفات اوست. بیت آخرش چنین است:^۲

زهد معصوم چون حدیثش بود باز او شافعی بلطف و کرم

فرزندش: امیر عبدالغنی شیخ الاسلام دارالسلطنه اصفهان بوده و در روز دوشنبه غره

رمضان ۱۱۶۱ ق در ۶۱ سالگی وفات کرده است.^۳

۲. سیّد محمد خاتون آبادی

>فاضل کامل عالم عامل فقیه محدّث عابد ناسک و زاهد ثقة ثقة عین علامّة الزمان، متدین

غایة الدیانة، ماهر فی فنون العلوم سیّما الفقه والحديث. ولد فی قرية خاتون آباد فی الیوم الثانی

من شهر رمضان من شهور سنة سبع وأربعین بعد الألف من الهجرة المیمونة. وعاش ستاً وثمانین

سنة، ثم توفی فی شهر.. من شهور سنة ثلاث وثلاثین ومئة وألف من الهجرة المتبرکة، ودفن فی بیت

من بیوت مقبرة السید إسماعیل أخیه. وكان مدرّساً بالجامع المجدید العباسی.. قریباً من خمسین سنة

فی غایة المجد. له کتب منها کتاب <الأربعین حدیثاً> ورسائل متفرقة مشتملة علی ترجیحاته فی

أصول الفقه وفروعها وفوائد أخرى. ولقد أدركته واستفدت منه کثیراً، ولقد تعلّم من أفاضل عصره

لاسیّما الشیخین العلامتین: المولی محمد باقر السبزواری والمولی محمد باقر المجلسی قدّس الله

روحهما، وسمع منهما الحديث، واستجاز منهما.^۴

۱. دیوان غزلیات و قصائد و رباعیات مشتاق، به اهتمام و تصحیح حسین مکی، ص ۱۶۷.

۲. تاریخ اصفهان (فصل تکایا و مقابر): ص ۱۳۳.

۳. <تاریخ ولادت سیّد سند فاضل عالم عامل امیر عبدالغنی بن سیّد و زاهد عالم فاضل امیر محمد

معصوم خلف صدق عالی حضرت علامّة العلمائی امیر عبدالحسین الحسینی الخاتون آبادی در ۲۳

شهر رجب سنه ۱۱۰۰ هجری که ماده تاریخ مغنی است..>. وقایع السنین والأعوام: ص ۵۵۱.

۴. در کتابخانه آیه الله العظمی مرعشی نجفی جلد اول ترجمه شرح اربعین حدیث شیخ سلیمان بحرانی

از سیّد محمد بن محمد باقر خاتون آبادی موجود است. فهرست کتابخانه مرعشی: ج ۸، ص ۹۹.

۵. علمای خاندان خاتون آبادی، مجلّه کتاب شیعه، شماره ۵، ص ۸۰.

و از اعقاب اوست: سید ابوالحسن خاتون آبادی^۱ که در مشجره نایب الصدر درباره اش چنین آمده: >عالم فاضل کامل ورع تقی نقی زاهد... وله كتب، وكان مدرّساً في أغلب من الأصول والفقه والحكمة والكلام والرياضي، وقد تعلّم الفقه والأصول عند المولى الشيخ محمد تقی واستجاز منه، والكلام والحكمة عند المولى ملاّ علی النوری رحمة الله عليهم أجمعين.<

۳. میر اسماعیل مدرّس خاتون آبادی

عالم جامع، از شاگردان مولانا محمد تقی مجلسی، آقا حسین خوانساری، میرزا رفیعا نائینی و آخوند ملاّ رجبعلی تبریزی. در فقه و حدیث و تفسیر و کلام و حکمت و غیره ماهر، و در جامع جدید عبّاسی اصفهان مدرّس بوده است.

از مجلسی اوّل و میرزا رفیعا و سید میرزا جزائری اجازه روایت داشته،^۲ و در عرفان از محضر قطب زمان میر سید حسن بهره برده،^۳ و آثار فراوانی به فارسی و عربی نگاشته است، از جمله: ۱. شرح مبسوط بر اصول کافی در ۵ جلد ۲. تفسیر قرآن کریم به فارسی در ۱۴ جلد ۳. شرح شرح العقائد عضدی دوانی، ۴. حاشیه بر شرح اشارات، ۵. حاشیه بر الهیات شفا، ۶. تقویم الإیمان و تحقیق الإیقان، ۷. تنقیح العقائد، ۸. شرح اعتقادات صدوق، ۹. شرح حدیث عمران صابی ۱۰. سرمایه نجات در اصول عقائد.^۴

وی در روز دوشنبه ۱۶ ربیع الثانی ۱۰۳۱ق متولّد شده، و در روز چهارشنبه ۴ ربیع الثانی ۱۱۱۶ق وفات کرده است.^۵

۱. سید ابوالحسن بن میر محمد علی بن میر سید محمد بن میر محمد حسین بن سید محمّد.

۲. از سید شرف الدین علی شولستانی و سید نورالدین علی عاملی نیز مجاز بوده است. ر.ک: الإجازات لجمع من الأعلام: ص ۲۱۸.

۳. >شیخ و مرشد طریقت حقیر کثیر التقصیر، که قطب زمان خود بود، و کلّ درویشان و اهل الله او را تلقی به شیخیت و استادی کرده بودند، و او مدّتی در خدمت شیخ نور بوده، و همشیره زاده صاحب المقامات والکرامات وصاحب التفسیر مولانا عبدالباقی خوش نویس کتیبه نویس مشهور بود، و در خدمت او تحصیل معارف نموده، أعنی: سیدنا ومولانا میر سید حسن مشهور به نظیری.< [کذا، ويحتمل نظري] تقویم الإیمان، جلد دوّم، نسخه خطی.

۴. شرح اعتقادات شیخ صدوق و رساله سرمایه نجات او را نگارنده تصحیح و آماده چاپ کرده است.

۵. وی غیر از حاج اسماعیل خاتون آبادی فرزند حاج محمّد امین است، از اعظم علما و اکابر فقها که

در مشجره نایب الصدر از رساله اجازات سید نورالدین بن سید نعمه الله جزایری نقل شده که در حال این سید جلیل نگاشته که در سن هفتاد سالگی عزلت از خلق اختیار کرده، در مدرسه تخت فولاد که از بنای خود ایشان است سکنی نموده، و قبر خود را در حجره‌ای از حجرات کنده، و شب‌ها بعد از فریضه مغرب و عشاء در میان آن قبر رفته و تهجد در قبر گذاشته، و بعد از آن از قبر بیرون می‌آمده و شرح بر اصول کافی و تفسیر قرآن می‌نوشته، و روزها جمعی از طلاب مستعد که از جمله مرحوم والد سید نعمه الله بوده در

علامه میر محمد صادق خاتون آبادی

میرزا محمد حسین نایب الصدر

در علوم عقلی و نقلی مهارت داشته و قسمت موسیقی کتاب سفار را در مسجد جامع جدید عباسی تدریس می‌کرده. بسیار زاهد و اهل ورع و تقوا بوده، و با وجود مکنث، ترک لذات نموده، لباس خشن می‌پوشیده، و اموال خود را به نیازمندان می‌بخشیده، و نسبت به سلاطین و بزرگان دولت، بی‌اعتنا بوده. گویند: اشرف افغان به دیدارش رفت، ولی وی بدو اعتنایی ننمود و برایش برنخواست. تتمیم امل‌الآمل: ص ۶۶.

شیخ محمد بن محمد زمان کاشانی و میر عبدالباقی خاتون آبادی از شاگردان او بوده‌اند. وفاتش حدود ۱۱۴۵ق در خاتون آباد رخ داده، و برادرش عالم عامل حاج ابراهیم برای او مقبره‌ای ساخته است. فهرست نسخ خطی اصفهان، سید محمد علی روضاتی: ج ۲، ص ۶۹.

خدمت ایشان بودند. عاقبت در همانجا وفات فرمود و در همان قبر مدفون شد،^۱ و بعد از فوت، شاه سلطان حسین حجره را بزرگ کرده و قبّه‌ای برای او ساخت که الآن در تخت فولاد موجود است.
اولادش عبارتند از:

۱. سید علیرضا خاتون آبادی

فاضل کامل، مدرّس جامع جدید عباسی.^۲ در سال ۱۱۴۵ ق وفات کرده و در یکی از حجرات تکیه پدرش مدفون گردیده است.^۳
فرزندش: سید محمد در محلّه چهارسوق علی‌قلی آقا سکونت و در مسجد حکیم امامت داشته و تدریس می‌کرده است. و در تقوا چنان شهرت داشته که آب وضوی او را برای استشفای می‌برده‌اند. در اثر مخالفت با نادرشاه به دستور او سید بزرگوار را چوب می‌زنند و سه روز بعد در اثر صدمه چوب شهید می‌شود. اولادش به وصیت او بعد از وفاتش از اصفهان رفته‌اند.^۴

۲. میر محمد باقر خاتون آبادی

مدرّس مدرسه جدید سلطانی (چهارباغ) و ملاباشی زمان شاه سلطان حسین صفوی.
از شاگردان والد ماجدش و محقق خوانساری، که در معقول و منقول سیما در علوم

۱. > دفن او در مقبره‌ای که خود ساخته بودند در قبرستان بابا رکن‌الدین و مشتمل بر گنبدی است و هفت حجره، و هفت نفر طالب علم در آنجا سکنی دارند، و موظّفند و هر ساله چهارده تومان در وجه طلبه آنجا مقرّر است... و آثار خیر از سید فاضل عامل بسیار ماند، از جمله: مدرسه مشهور به مدرسه اسماعیلیه، و حمامی در خاتون‌آباد، و باغات که در خاتون‌آباد ساخته و وقف نموده؛ و متروکات او به دو تومان نمی‌رسد. وقایع السنین و الأعوام: ص ۵۵۶-۵۵۵. > قبر سید مشارالیه در مدرسه‌ای است که خود ساخته بودند در قرب تکیه آخوند مولانا محمد زکی. همان
۲. علمای خاندان خاتون‌آبادی، مجله کتاب شیعه، شماره ۵، ص ۸۰.
۳. سنگ نوشته مزارش چنین است: > قد ارتحل السید الفاضل الکامل التقی النقی الألمعی اللوذعی النازل إلى منازل رحمة ربّه الغنی میر علیرضا الحسینی من دار الغرور والفاء الی منزل السرور والبقاء، وکان تاریخه: واجعل الجنات مثنوی سنة ۱۱۴۵ ق.<
۴. مشجره نایب الصدر، مخطوط.

ریاضیه متبحر، و صاحب مؤلفات بوده، و اول کسی است که در مدرسه چهار باغ اصفهان پس از اتمام ساختمان آن تدریس نموده است.

علامه شیخ عبدالنبی قزوینی مقام علمی بلندی برای او و پدرش قائل نبوده، و بیان روان و قرب به پادشاه را دلیل تفوق و ریاست او دانسته^۱ و نوشته: «سمعت صدیقنا المکرم میرزا أباتراب قدس الله روحه ينقل عن مولانا اسماعيل المازندرانی أنه قال: لم يحصل في الوجود من يوم درس ادریس النبی إلى یومنا وزماننا هذا أحسن تقریراً من میر محمد باقر المذکور»^۲. ملاباشی معلم و ملازم شاه سلطان حسین صفوی بوده^۳. مؤلفاتش غالباً ترجمه احادیث و ادعیه به فارسی است که برخی را برای پادشاه نوشته است^۴.

میر محمد باقر از پدرش میر اسماعیل، علامه مجلسی، شیخ صالح بحرانی و شیخ حرّ عاملی روایت می‌کند^۵.

وی در ماه ربیع الأول ۱۱۲۷ ق وفات کرده، در تخت فولاد در جوار والدش در اطاق

۱. در ملحقات وقایع السنین (ص ۵۶۶) آمده: «در اواخر ماه ربیع الثانی سنه ۱۱۲۴... مقرر فرمودند که عالی حضرت مجتهد الزمانی امیر محمد باقر سلمه الله رئیس بر کلّ علما و اشراف و عظما باشند، و در مجلس همایون هیچ کس را یارای تقدیم بر آن مجتهد الزمان نباشد در نشستن و ایستادن».

۲. تتمیم أمل الآمل: ص ۷۷.

۳. در ملحقات وقایع السنین پس از شرحی از توجهات شاه به ملاباشی آمده: «در سلسله صفویه... به تشریع و اخلاص پادشاه دین پناه شاه سلطان حسین... نیامده و همه کارهای خود را موافق شرع شریف می‌کند و مسائل را جمعاً از حضرت استادی... اخذ می‌کند و اعتقاد کامل به حضرت استادی دارد... به جهت آن که در این زمان شرایط افتاء در غیر حضرت استادی مفقود است!! و در اکثر کارهای خود با حضرت علامی استادی مصلحت می‌کند، و سلوک نواب اشرف با آن علامه العلمائی و سلوک استادی با نواب اشرف سلوک استاد است با شاگرد و شاگرد با استاد». وقایع السنین و الأعوام: ص ۵۵۷-۵۵۶.

۴. از جمله رساله مختصره در واجبات نماز به نحوی که خود ترجیح داده با قدری از تعقیب، که آن را به امر پادشاه در ماه رمضان ۱۱۱۵ در دو شب تصنیف کرده است. شاه در رمضان همان سال پس از افطار با ملاباشی امر به تألیف رساله‌ای در شرائط و آداب دعا نموده و در ماه رجب او را مأمور به ترجمه و شرح مجمع البیان کرده، و او متوجه شده قدری نوشته است. نویسنده متملق ملحقات وقایع السنین گفته: «آنچه نوشته شده تفسیری است آفید از مجمع البیان!» وقایع السنین و الأعوام: ص ۵۵۲.

۵. الإجازات لجمع من الأعلام: ص ۲۱۷ و ۲۱۹.

دوم شرقی تکیه مدفون گشته است. در تاریخ او گفته شده: <آمد جگر (۲۲۳) از شهید ثالث (۱۳۵۰) بیرون> که برخی با استناد به آن گفته اند وی مسموماً از دنیا رفته است! اما در ملحقات وقایع السنین تصریح شده که وی به علت ذات الریه وفات کرده است.^۱

دو فرزندش: سید محمد، و سید محمد اسماعیل از فضلا و مدرّسین بوده اند.

۱. میر سید محمد خاتون آبادی

عالم فاضل مدرّس، شیخ روایت میرزا ابراهیم قاضی خوزانی که خوزانی از او با عنوان <السید الفاضل النبیه التحریر الجلیل، والشریف الكامل الفقیه الخبیر> یاد کرده است.^۲ وی در زمان پدر به نیابت او در مدرسه جدید سلطانی به تدریس پرداخته، و پس از پدر مدرّس رسمی مدرسه مزبور شده است.^۳

در وقایع السنین آمده: <در ۱۱۲۳ در ماه شوّال به اعتبار کثرت اشتغال مجتهد الزمان و به اعتبار این که اکثر اوقات در خدمت نواب اشرف بایست حاضر شوند در خلوات، و فرصت مباحثه و مدارس نمی شد و باعث تعطیل طلبه می شد، مقرر فرمودند که خلف الصدق آن مجتهد الزمان امیر سید محمددا به نیابت والد ماجد خود به شغل تدریس اشتغال نمایند.>^۴

۱. <سید فاضل مزبور به اعتبار ورود این قضیه آزارش شدّت نمود و بالاخره منتهی شد به آن که خون از سینه او دفع می شد، و در شب ۳ شنبه ۶ شهر ربیع الاول سنه ۱۱۲۷ سه ساعت به طلوع صبح مانده از دنیا رحلت نمود به آزار ذات الریه، در وقتی که آفتاب در برج حوت بود.> وقایع السنین و الأعوام: ص ۵۶۹.

۲. الإجازات لجمع من الأعلام: ص ۲۱۷. میر سید محمد از پدر و جدّش روایت می کند.

۳. در ملحقات وقایع السنین و الأعوام (ص ۵۶۹) آمده: <در سال ۱۱۲۷ سیادت پناه علامی میر سید محمد بن میر محمد باقر الحسینی مدرّس مدرسه جدید سلطانی گردید، و پسر دیگر مشار إلیه اعنی: سیادت پناه افادت و افاضت پناه میر محمد اسماعیل بن میر محمد باقر الحسینی مدرّس مسجد جامع جدید عباسی گردید، و میرزا سید محمد بن میرزا محمد امین [پسر میرزا مهدی اعتماد الدولة] که قاضی بود شیخ الاسلام دار السلطنه اصفهان گردید، و فضیلت پناه ملاً محمد حسین ولد ملاً شاه محمد تبریزی ملاًباشی گردید.>

۴. وقایع السنین و الأعوام: ص ۵۶۳.

میرزا تقی

اعلام خاندان خاتون آبادی

سید محمد امامزاده، امام جمعه تهران

آیت الله حاج آقا یحیی سجادی

ولادتش: محرم ۱۰۹۳ در مدینه. قبر وی نیز در مدینه مشرفه است.^۱

۲. سید محمد اسماعیل خاتون آبادی

از شاگردان والد خود و آقا جمال الدین خوانساری، که در جامع عباسی امامت، و در مدرسه چهارباغ تدریس می نمود و در ۴۰ سالگی وفات کرده است. قبر او در تخت فولاد نزد پدرش میر محمد باقر است و سنگ لوح ندارد.

سید عبدالله جزائری در اجازة کبیره گوید: «کان عالماً ذکياً محمود السیرة صالحاً ورعاً، رأیته باصبهان. وکان والدی من تلامذة ابيه، وجدی من تلامذة جدّه، استفدت منه كثيراً، توفی عشر السّتين هو وأخوه السید محمد، رحمة الله علیهما».^۲

دو فرزندش: میرزا ابوالمحسن و میرزا ابوالقاسم از علما بوده اند.

۱. میرزا ابوالمحسن

سید فاضل جلیل. در ۱۱۷۳ ق وفات کرده و در جوار پدر و جدش مدفون گشته و در سنگ نوشته

۱. وقایع السنین و الأعوام: ص ۵۳۶.

۲. الإجازة الکبیره، جزائری: ص ۱۳۰.

مزارش با عنوان <المُتَّصِف بأكثر أوصاف أجداده الطاهرين> توصیف شده است.^۱

میر محمد علی مدرّس

میر محمد علی بن محمد اسماعیل بن ابوالمحسن از علمای اصفهان و معاصران سید حجة الإسلام شفتی بوده. صفر علی نجف آبادی برخی از کتب فقه و حدیث را در ۱۲۵۵ ق و قبل از آن حسب الأمر او کتابت کرده و در پایان او را چنین ستوده است: <أعلم العلماء و أفضل الفضلاء و أفقه الفقهاء! قدوة المدققين و فخر المحققين... الحاجی میر محمد علی المدرّس في دارالسلطنة اصفهان>.^۲

میر معصوم

فرزندش: میر معصوم مدرّس مدرسه جدید سلطانی، از فقیه بزرگ شیخ حسن کاشف الغطاء اجازه اجتهاد داشته است. کاشف الغطاء در اجازه اش او را با این القاب ستوده: <العالم العامل والفاضل الكامل، التقى النقى والمهذب الصفى، الجامع بين المعقول والمنقول، والحاوى للفروع والأصول، بحر التحقيق الذى ليس له ساحل، وبرّ التدقيق الذى تطوى فيه المراحل، صاحب الفكرة النقّادة والقریحة الوقّادة، بحر العلوم جناب السیّد معصوم>. و نیز نوشته است: <حقّه أن يكون مرجعاً للعلماء الأعلام فضلاً عن المقلّدين والعوام>.

نوشته اند: از صاحب جواهر و شیخ انصاری نیز اجازه داشته است.^۳

وی در اصفهان از شاگردان ملا رفیع گیلانی^۴ بوده و تقریرات او را به صورت حاشیه بر

۱. نکته: در خاندان خاتون آبادی سید ابوالمحسن دیگری هست که در کربلای معلی کشته شده است. قبر فرزندش میر محمد اسماعیل (م: ۱۲۶۳ ق) در تکیه خاتون آبادی است و بر سنگ نوشته مزارش <خلف صدق عالی جناب مقدّس القاب فضائل و کمالات اکتساب علام العلماء المقتول بتیغ الجفاء المدفون بأرض کربلا حاجی میرزا ابوالمحسن حسنی حسینی خاتون آبادی> عنوان شده است.

۲. فهرست کتب خطی اصفهان: ج ۲، ص ۴۲۷.

۳. اغصان طیبه، سید حسین آزاد، نسخه خطی.

۴. <حاجی شیخ محمد رفیع گیلانی که فاضل و از شاگردان بحر العلوم و شرحی بر معالم نوشته... همیشه در مقام تشنیع حجة الاسلام [شفتی] بود>. قصص العلماء، ص ۱۷۲. وی صاحب دو شرح بر معالم الأصول (اصل الأصول و جواهر الأصول)، کشف المدارک، و حاشیه بر بهجة المرضیة سیوطی

شرح لمعه نگاشته و استاد خود را چنین ستوده: >شیخنا وأستاذنا الإمام العالم العلامة، قدوة المحققين وزبدة المدققين، المؤيد بتأييدات الباری رفیع بن رفیع الجیلانی، لازالت أيام إفاداته<^۱.
میر معصوم در ربیع الاول ۱۲۸۵ در ۶۵ سالگی وفات کرده و در دارالسیاده مشهد غروی مدفون شده است.

از آثارش: المواهب العلیة فی مهمّات المباحث الأصولیة است^۲ که نسخه آن در کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی و کتابخانه ملی موجود است. در آغاز آن گفته رسائل کثیره و تعلیقات غزیره در فقه نگاشته است، تعلیقاً علی الریاض و الروضة البهیة.^۳

میرزا مهدی خاتون آبادی

فرزندش: حاج میرزا مهدی از آیات عظام: ملا محمد ایروانی و شیخ زین العابدین مازندرانی اجازه داشته،^۴ و تولیت مدرسه چهارباغ با او بوده است.
وفاتش: پنج شنبه ۳ جمادی الاولی ۱۳۱۰ ق.

میرزا عبدالحسین خاتون آبادی

فرزندش: میرزا عبدالحسین از فحول علمای اصفهان و شاگردان آخوند خراسانی، و از جانب استاد ملقب به سیدالعراقین بوده است. وی رئیس حوزه علمیه اصفهان و متولی مدرسه چهارباغ بوده. شرح حال و خدمات او را نگارنده در کتاب شرح مجموعه گل به تفصیل آورده است.
سیدالعراقین در شب چهارشنبه ۱۰ شوال ۱۳۵۰ ق وفات یافته و در تخت فولاد در تکیه ای مخصوص مدفون شد. استاد جلال الدین همایی در فقدان آن پیشوای روحانی اصفهان ماده تاریخ زیر را سروده^۵ که بر سنگ مزارش با خط حسام الواعظین حک شده است:

است. الذریعة: ج ۱۸، ص ۶۲. و ج ۲ ص ۱۶۸. نکته: با توجه به شاگردی میر معصوم نزد ملا رفیع، به نظر می رسد متولی مدرسه چهارباغ که سید شفقی را از مدرسه مزبور اخراج کرده، میرزا محمد علی خاتون آبادی والد میر معصوم بوده است.

۱. فهرست کتب خطی اصفهان: ج ۱، ص ۲۸۲.

۲. الذریعة: ج ۲۳، ص ۲۴۲.

۳. فهرست کتابخانه آیت الله مرعشی: ج ۵۷، ص ۶۹۹.

۴. اغصان طیبه، نسخه خطی.

۵. دیوان سنا: ص ۱۷۴.

میرزا مهدی

فصلنامه تخصصی کتابشناسی و نسخه شناسی
سال بیست و نهم / شماره ۱۱۱ / بهار ۱۴۰۲

يا للعراقين من فقدان سيدهم من فقهه حصن دين الله مثلهم
 لما تهدم ركن العلم و الأدب قال المورخ: ركن الفضل منهدم
 سيد العراقين چند فرزند داشته، از جمله: سيد مصطفى المدرّس از فضلاء، که در ۱۴۰۳ ق
 وفات کرده و در جوار پدر دفن شده است.

سنگ مزار مير محمد باقر ملاباشی
 زمان شاه سلطان حسين

ميرزا محمد مهدي امام جمعه اصفهان

۲. ميرزا ابوالقاسم مدرّس

استاد الكلّ في الكلّ ميرزا ابوالقاسم مدرّس جامع اغلب علوم و استاد فضلاء عصر خود بوده،
 و مانند والد ماجدش در جامع عباسی امامت داشته، و قريب ۳۰ سال در مدرسه سلطانيه
 تدریس نموده است.^۱

۱. برخی از شاگردان او عبارتند از: ۱. ميرزا ابوالقاسم جعفر خوانساری (جدّ صاحب روضات) ۲. مير
 عبدالباقی خاتون آبادی امام جمعه ۳. ملا علی نوری ۴. ملا محمد جعفر لنگرودی. نکته: در
 أعيان الشيعة تألیفاتی به ميرزا ابوالقاسم نسبت داده شده، که به نظر این قاصر از مجعولات
 یکی از مشاهیر است.

در علم حکمت و کلام بر ملاّ اسماعیل خواجه‌ئی، و در فقه و اصول بر علامه طباطبائی بحرالعلوم تلمذ نموده، و سیّد بحرالعلوم چهار سال از او حکمت و کلام اخذ کرده است.^۱ عبدالرزاق بیگ دنبلی مفتون او را از تلامذه آقا محمّد بیدآبادی ذکر کرده و نوشته است:

<حجّة العلماء الکرام، سلالة السادات العظام، فخر الأنام میرزا ابوالقاسم مدرّس از شاگردان علامه بیدآبادی بود، و در ماندگانِ فیافی جهل^۲ راهادی؛ از قوّت ذهن و قّاد، در و بام دانش را رفته، و کسی چون او شرح دروس آقا حسین خوانساری را به درس نگفته.>^۳ در زینة التواریخ آمده: <میرزا ابوالقاسم از جمله سادات سعادت نهاد، و از احفاد مرحوم میر محمد اسماعیل خاتون آبادی، عالمی دقیق و بحر دانشش به غایت عمیق بود. تلمیذ آقا محمّد، و ماشی طریق ارشاد، در مراتب زهد و پرهیزکاری بی همتا، و تدریس مدرسه شاهی چهارباغ دارالسلطنه اصفهان ارثاً متعلّق به آن جناب بود، و در سال هزار و دو بیست طریق جنان پیموده، و الحال آقا میرزا برادرزاده آن جناب فروزنده چراغ آن دودمان سعادت مآب، و در علم ریاضی سرآمد فضلاّی عصر خویش است، و در تقدّس ذات و محامد صفات از همگنان در پیش.>^۴

صاحب ریاض الجنّة نیز او را چنین معرّفی نموده است:
<عالم فاضل کامل محقق مدقق متکلم حسن التقرير والتدریس. کان مدرّساً فی المدرسة الشاهية باصبهان، وهو من أجلة السادات الخاتون آبادية.
توفی فی تلك البلدة فی سنة ۱۲۰۲ ونقل الی العتبات.>^۵

۱. شاگردی بحرالعلوم نزد میرزا ابوالقاسم در حکمت و کلام را نایب الصدر در مشجّره آورده، و به نقل از آن در منتهی الآمال و مکارم الآثار نیز آمده، اما در منابع دیگر استاد حکمت بحرالعلوم را میرزا مهدی خراسانی نوشته‌اند که در سفر به ایران حدود ۶ سال در مشهد مقدّس نزد او شاگردی کرده و از طرف او به بحرالعلوم ملقب شده است. الفوائد الرجالية: ج ۱، مقدّمه ص ۴۳.
۲. فیافی جمع فیفاء: بیابان‌ها.
۳. تجربة الأحرار وتسلیة الأبرار، بخش نخست، ص ۱۶۱.
۴. زینة التواریخ، نسخه خطی کتابخانه مجلس.
۵. ریاض الجنّة: ج ۱، ص ۵۲۴. وی در ماه ذی الحجّة الحرام این سال، چنان‌که نواده‌اش نایب الصدر

میرزا محمد کاظم والہ اصفہانی در وفات او ضمن قطعہ ای گفته است:

بحر علوم و کان فضیلت، اصول دین قطب زمان و فخر زمین، والی جنان
آن سید انام و امم میرزا ابوال قاسم کہ بود عزّ جهان و جهانیان
آن نظم بزم نطق برفت از میان و رفت گفت و شنو، تعلّم و تعلیم از میان
ہر جا کہ بود مستمع ز استماع ماند ہر جا کہ بود قایلی افتاد از زبان
اورفت و گشت مدرسِ تعلیم بی نظام اورفت و ماند گلّہ طلاب بی شبان
خاموش کرد باد مخالف چراغ علم از پا فکند نخل ہنر صرصر خزان
جستم ز پیر عقل دو مصرع کہ ہر یکی تاریخ ارتحال بہ <والہ> کند عیان
دریای علم گفت روان شد ز دہر دون قطب زمان بہ سوی جنان رفتہ زین جهان

فرزندانش عبارتند از:

۱. میرزا محمّد خاتون آبادی

کہ در ۱۲۲۱ ق رسالہ ای در مسائل اصول و فروع ضروری مذهب بہ نام ہدیة الخاقانی نوشتہ و بہ فتحعلی شاہ قاجار اهداء کردہ کہ نسخہ آن بہ خط ملاّ عبد اللہ اصفہانی در ۱۲۳۲ ق کتابت شدہ است.^۲ وی بہ دستور شاہ قاجار شرحی بر دعاء عرفہ نگاشتہ و آن را تذکرۃ العارفین نام نہادہ است.^۳ وفاتش: ۱۲۴۸ ق.^۴

فرزندان و اعقابش اہل طریقت و سلوک بودہ، اند، از جملہ: فرزندش میر محمد ہادی ملقّب بہ ہادی علی (م: رجب ۱۳۱۱ ق) و فرزند او: آقا میرزا عباس پاقلعہ ای (م: ۱۳۵۰ ق) از مشاہیر اہل عرفان در اصفہان، و مورد احترام ہمگان بودہ اند.^۵

- نوشتہ در اصفہان وفات کردہ، جسدش را حمل بہ نجف اشرف، و در سردابی نزدیک مضجع منوّر دفن کردہ اند و مدّت عمر شریف او پنجاہ و ہفت سال بودہ. مکارم الآتاز: ج ۱، ص ۱۳۲.
۱. دیوان والہ اصفہانی، ص ۵۴۳-۵۴۲.
 ۲. فہرست کتابخانہ کاخ گلستان (سلطنتی): ج ۱، ص ۱۰۷۷.
 ۳. همان، ص ۹۴.
 ۴. مشجرہ نایب الصدر، مخطوط.
 ۵. میر محمد ہادی از صابر علی شاہ نصرآبادی (از مشایخ رحمت علی شاہ) تربیت یافتہ، و از منوّر علی شاہ اجازہ داشتہ. (طرائق الحقائق: ج ۳، ص ۴۳۸). آقا مرتضیٰ نعمۃ اللہی (م: ۱۳۵۳ ق) فرزند میرزا علی نقی

میرزا محمد

اعلام خاندان خاتون آبادی

طرب بن هما ماده تاریخ وفات میر محمد هادی را ضمن قطعه‌ای چنین سروده است:^۱

بهر تاریخ او سرود طرب: <زد علم شیخ اهل حق بحنان>
حسام الواعظین ماده تاریخ رحلت آقا میرزا عباس نعمة اللہی پاقلعه‌ای را چنین سروده:^۲

من روحه استعلمت عام وفاته فرأيته متمثلاً بفؤادی
فسألت عن تاريخه فأجابني: <الفقرُ فخری حبُّ جدی زادی>

میر محمد اسماعیل ملقب به صابر علی ثانی (م: ۱۳۲۳ق) برادر هادی علی، و فرزند او؛ میرزا علی اکبر موافق علی (م: ۱۳۵۲ق) نیز اهل سلوک بوده، و دیوان اشعار موافق چاپ شده است. طرب بن هما در وفات میر محمد اسماعیل گفته:^۳

چون شیخ طریق اهل حق میر جلیل در کعبه وصل زد همچو خلیل
تاریخ وفات او طرب گفت به شور قربانی دوست کرد جان اسماعیل

۲. میر محمد رضا خاتون آبادی

به نوشته فرزندش میر محمد صادق: از جمله علما بوده و در علوم ریاضیه تسلط تام داشته، و معروف به زهد و تقوا و ورع و تقدّس بوده. و در مسجد جدید عباسی امامت می‌کرده. در ماه رجب ۱۲۳۸ق در ۶۸ سالگی از دنیا رفته. به علت اغتشاش راه عتبات عالیات - با وجود وصیّت به نقل نعش - در تخت فولاد در اتاق میر محمد باقر دفن شده و پس از چندی نقل عظام به نجف اشرف و در وادی السلام دفن گردیده است.^۴

بن میر محمد هادی، از شاگردان شیخ اسدالله دیوانه قمشه‌ای نیز شاعر و اهل سلوک بوده است. وهاتف نادى لتاریخه: <نجل النبى فاز بالرضوان>

۱. دیوان طرب، ص ۷۱۷.
۲. شرح مجموعه گل، ص ۲۶۱.
۳. دیوان طرب، ص ۷۲۴.
۴. شجره نامه خاندان خاتون آبادی، مجله کتاب شیعه، ج ۵، ص ۹۱.

فرزندانش عبارتند از:

۱. میر محمد صالح خاتون آبادی

به نوشته برادرش میر محمد صادق: در فنون عربیّه و معانی و بیان و منطق و کلام و ریاضی و فقه و اصول ممتاز و ماهر بوده، و دو سال پس از وفات پدر در سنّ ۳۸ سالگی در تهران وفات کرده و پیکرش به نجف اشرف حمل شده است.^۱ در شجره نایب الصدر آمده: <عالم عامل لم یکن فی عصره أفضل منه! مات شهیداً بالسمّ بعد أیبه فی طهران بسنتین ۱۲۴۰.>

فرزندش: میر محمد رضا خاتون آبادی نزد علامه سید حسن مدرّس^۲ و شیخ مرتضی انصاری کسب علم کرده و در مدرسه چهارباغ تدریس می نموده است. نایب الصدر نوشته: <عالم عامل فاضل لم یکن فی اصفهان أفضل منه! تعلّم عند الشیخ مرتضی الأنصاری واستجاز منه. قد توفی ره فی سنة ۱۲۹۱.>

وی در سال ۱۲۸۱ق به میرزا محمد بن عبدالوهاب همدانی امام الحرمین اجازه اجتهاد داده که صورت آن در الشجرة المورّقة آمده است.^۳

۲. میرزا ابوالقاسم خاتون آبادی

که در علوم منطق و عربیّت کمال مهارت داشته، و عالم در فنّ فقه و اصول، و در نهایت زهد و ورع و تقوا، و قریب الاجتهاد بوده است.^۴ به نوشته نایب الصدر نزد شیخ محمد تقی صاحب حاشیه و میرزای قمی صاحب قوانین تحصیل کرده، و در جمادی الاولی ۱۲۷۲ق از دنیا رفته است.^۵

۳. میرزازین العابدین خاتون آبادی

وی در اوّل شباب به ناخوشی چشم مبتلا گردیده و از تحصیل بازمانده، اما بسیار حسن الخلق و زاهد و متقی و زیرک و مدبّر امور بوده، و حسن سلوک در معاشرت با مردم داشته

۱. شجره نامه خاندان خاتون آبادی، مجله کتاب شیعه، ج ۵، ص ۹۱..

۲. مکارم الآثار: ج ۴، ص ۱۰۵۵ پاورقی تعلیقه علامه روضاتی.

۳. الشجرة المورّقة، نسخه خطّی.

۴. شجره نامه خاندان خاتون آبادی، مجله کتاب شیعه، ج ۵، ص ۹۲.

۵. مشجره نایب الصدر، مخطوط.

است.^۱ وفاتش: ۱۲۹۱ق مدفون در تکیه خاتون آبادی.

فرزندانش: میرزا هاشم (م: ۱۳۳۳ق)، میرزا اسدالله (م: ۱۳۶۰ق) هر دو مدفون در تکیه خاتون آبادی، و میرزا ابوالحسن (م: ۱۳۳۱ق در کربلا) از فضلا بوده‌اند. میرزا اسدالله و میرزا ابوالحسن امام جماعت مسجد محله پاقلعه بوده‌اند، و میرزا ابوالحسن شرحی بر دعای صباح داشته است.^۲

حسام الواعظین در وفات میرزا اسدالله اشعار زیر را سروده که بر سنگ مزارش آمده:^۳

آن که بُد زنده روانش ز تولّای علی

وان که شد سرخوش و سرمست ز صهبای علی

حاج سید اسد الله که در مدّت عمر

همچو عمّار بد او واله و شیدای علی

بود هم عالم و هم زاهد و هم روشن دل

دل او طور و مّتور ز تجلّای علی

بهر تاریخ وفاتش ز وفا گفت حسام:

<شد بهشتی اسد الله ز اعطای علی>

۴. میر محمد صادق خاتون آبادی

عالم فاضل مدرّس زاهد عابد. در سنه ۱۲۰۷ق متولّد شده است.

در محرم ۱۲۲۹ق شرح لمعه و حاشیه آقا جمال خوانساری بر آن را همراه جمعی از طلاب نزد استاد عالم کامل محقق مدقق فاضل نحیر ملا محمد علی نوری مازندرانی تلمذ کرده است.^۴

به نوشته فرزندش نایب الصدر: علم فقه را از محقق قمی صاحب قوانین و شیخ محمد

۱. شجره نامه خاندان خاتون آبادی، مجله کتاب شیعه، ج ۵، ص ۹۲.

۲. میرزا عبدالرحیم میرعمادی مدفون در تکیه سیّدالعراقین فرزند میرزا ابوالحسن است.

۳. اغصان طیّبه، خطی.

۴. شرح مجموعه گل، ص ۲۶۲.

۴. فهرست کتب خطی اصفهان: ج ۱، ص ۲۸۰.

تقی صاحب حاشیه معالم، و علم حکمت و کلام را از ملا علی نوری و ملا اسماعیل^۱ فراگرفته، و در اغلب علوم از فقه و حدیث و تفسیر و کلام و ریاضیات و علم حروف و علوم غریبه مهارتی به هم رسانیده، و در بسیاری از علوم تدریس می کرده، و اکثر علماء بلاد عدیده از نجف اشرف و نیریز فارس و طهران وغیره شاگرد او بوده اند!

فرزندش در وصف زهد و عبادت او نوشته: در مدت چهل سال صبح نکرد مگر به حال روزه، و همواره به اقلّ ما یقنع قناعت می نمود، و هیچ وقت به مجلس حکام نرفت مگر یک شب که برای مباحثه با میر علی محمد باب به مجلس منوچهرخان معتمدالدوله رفت.

میر محمد صادق مدّت ۳۲ سال در مسجد شاه اصفهان امامت نموده، و در شب جمعه ۱۴ رجب ۱۲۷۲ ق وفات کرده است.^۲ نواده اش میرزا ابوالفضل خاتون آبادی نوشته: صبح روز سیزدهم به والد ماجد بنده الحاج میر محمد حسین فرموده بود: حسین! کتاب ها را جمع کن و مهر مرابیاور بشکن. امشب بعد از نماز مغرب و عشا من می میرم!^۳ وی در ۱۲۶۳ ق کتاب کشف الحق را در اثبات وجود امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف نگاشته که میرزا ابوالفضل آن را چاپ کرده است.^۴ تحفة السالکین در اعتقادات به فارسی نیز از اوست.^۵ میر محمد صادق سه فرزند داشته:

۱. میر محمد تقی خاتون آبادی

که در نزد پدر خود و سید حسن مدرّس بیدآبادی درس خوانده و از این استاد اجازه گرفته، و در حسین آباد و مسجد محله باغات (پاقلعه) امامت داشته، و در ۹ شوال سنه ۱۳۰۸ وفات کرده،^۶

۱. مراد ملا اسماعیل واحدالعین است. در اصل شجره ملا اسماعیل نوشته شده، اما کسانی که از آن نقل کرده اند، پسوند خواجویی را به آن افزوده اند که صحیح نیست. نایب الصدر ملا محراب را نیز از اساتید پدر شمرده که با توجه به سال ولادت او و سال وفات ملا محراب صحیح به نظر نمی رسد.
۲. مکارم الآثار: ج ۲، ص ۳۲۴-۳۲۵.

۳. کشف الحق، مقدمه ص ۶.

۴. این کتاب در سال ۱۳۶۱ ش با تصحیح سید داود میرصابری منتشر شده. میر محمد صادق شجره ای هم برای خاندان خود نوشته که اخیراً در مجله کتاب شیعه چاپ شده است.

۵. فهرست نسخ خطی کتابخانه آیه الله گلپایگانی: ج ۲، ص ۷۶۹.

۶. مکارم الآثار: ج ۲، ص ۳۲۶.

و در شمال تکیه مادرشاهزاده مدفون شده. وی داماد فقیه بزرگ سید صدرالدین موسوی عاملی جیّ خاندان صدر بوده است.^۱

۲. میر سید علی خاتون آبادی

در اصفهان از محضر آخوند ملاّ حسینعلی تویسرکانی، و در نجف از شیخ مرتضی انصاری و شیخ محمد حسین قزوینی^۲ استفاده نموده، و پس از بازگشت به اصفهان به امامت در مسجد جامع عباسی پرداخته. به سال ۱۳۰۹ق وفات کرده و پیکرش به نجف اشرف حمل گردیده. در شجره نایب الصدر آمده: <له کتب فی الفقه، و کتاب مدوّن فی المذاهب>.^۳

مقبره میر عماد

۱. نسب نامه الفت، خطی.
۲. شیخ محمد حسین طالقانی قزوینی حائری (م: ۱۲۸۱ق) از اکابر شاگردان صاحب جواهر، مؤلف نتیجه البدیعة در فقه. الکرام البررة: ج ۱، ص ۴۰۵.
۳. در فهرست نسخه های خطی کتابخانه آیه الله گلپایگانی (ج ۳، ص ۱۶۴۲) آمده: الحقائق فی شرح الشرائع (فقه عربی) شرح استدلالی مفصّلی است بر کتاب شرائع الاسلام محقق حلی. جلد حاضر شرح کتاب نکاح است، و نامی که گفته شد بر حاشیه بالای کتاب نوشته شده و گمان می رود که میر سید علی خاتون آبادی (کاتب نسخه) مؤلف باشد.

مقبره سید العراقین و میر محمد صادق خاتون آبادی

فرزندش: حاج میر محمود مردی عالم و زاهد و قانع بوده. به امامت در مسجد آقا علی بابا اشتغال داشته، و در منزل تدریس می نموده. و تألیفاتی از خود به یادگار نهاده است.^۱
 وفاتش: ۱۸ ذی الحجه ۱۳۵۴ق و مدفنش تکیه سید العراقین، ماده تاریخ وفاتش را میرزا عبدالجواد خطیب چنین سروده است: <آن همه اوصاف محمود عاقبت محمود شد.>
 فرزندش: سید حسین خاتون آبادی متخلص به <آزاد> از فضیلت پرتلاش اصفهان بود که در مهر ماه ۱۳۵۹ش وفات کرد و در تکیه خاتون آبادی مدفون شد.

۳. میرزا محمد حسین نایب الصدر

از شاگردان حاج ملا علی کنی و سید صالح عرب،^۲ و خود عالمی جلیل و محترم بوده،

۱. از جمله: ۱. جزء الأعمال فی الأخبار الواردة فی المآل در احوالات قیامت و مواقف محشر. در ۱۹ مجلس.
۲. عنوان الصلاة ۳. ذخیره المعاد، در اصول عقائد و مواعظ در ۹۰ مجلس ۴. مواعظ الأنام فی شرح خطبة رسول الملك العالم در شرح خطبه شعبانیه رسول اکرم ﷺ و شرح دعاهاى روزها، در ۴۰ مجلس.
۲. سید صالح عرب معروف به داماد (م: ۱۳۰۳ق) سبط صاحب ریاض، مؤلف زهر الرياض، صفاء الروضة

و مشجره انساب خاندان خاتون‌آبادی را به سال ۱۳۲۳ق تدوین کرده است. وی در شب دوشنبه ۲۳ ربیع الثانی ۱۳۲۶ق وفات یافته و در زیر زمین تکیه خاتون‌آبادی مدفون گردیده است.

فرهاد میرزا در خاتمه قمقام زخار و صمصام بتار خوابی شگفت از او نقل کرده است.^۱
نایب‌الصدر دارای سه فرزند پسر به نام‌های: ۱. میر محمد صادق، ۲. سید ابوالفضل
۳. سید مرتضی، و نیز سه داماد فاضل و متقی بوده که عبارتند از:

۱. آیه‌الله سید عبدالرزاق موسوی احمدآبادی؛ از شاگردان آخوند ملا محمد باقر فشارکی،
و دارای اجازه اجتهاد از او.^۲

۲. عالم ربّانی میرزا محمد حسین اژه‌ای؛ از شاگردان آخوند کاشانی و آخوند گزی،
متوفای شعبان ۱۳۸۳ق.^۳

۳. سید محمد تقی مدرّس میرعمادی؛ فرزند میر محمود خاتون‌آبادی، متوفای ۶ صفر
۱۳۸۱ق.^۴

علامه میر محمد صادق خاتون‌آبادی

فقیه اصولی محقق مدقق، و مدرّس نامدار حوزه اصفهان، در نجف اشرف نزد آخوند خراسانی

و مهذب القوانین، فقیهی محقق بوده > در حفظ حدود و حمای حقیقت غیرتی شدید داشت؛
از این جهت فتنه‌ای در شهر کربلا برپا کرد که جماعت کثیر در آن واقعه به قتل رسید، و خود مشارالیه
را اسیراً به دار السعاده قسطنطنیه بردند و... از آنجا به طهران آوردند. < چهل سال تاریخ ایران: ج ۱،
ص ۲۰۰.

تذکر: در کتاب دانشمندان و بزرگان اصفهان (ج ۱ ص ۵۴۴) وی شاگرد شیخ انصاری و ملاً علی کنی،
اما در شجره نامه نایب‌الصدر شاگرد ملاً علی کنی و سید صالح عرب ذکر شده است.

۱. قمقام زخار و صمصام بتار، فرهاد میرزا، ص ۱۰۰۰.
۲. وی پدر آیه‌الله سید محمد تقی فقیه احمدآبادی صاحب کتاب مکیال المکارم است. البتّه مادر
صاحب مکیال علویه‌ای به جز فرزند نایب‌الصدر بوده که در ۱۸ سالگی وفات کرده و در امامزاده
جعفر دفن شده است.

۳. وی پدر عالم وارسته آیه‌الله شیخ علی محمد اژه‌ای، پدر شهید حجة الاسلام علی اکبر اژه‌ای است.
۴. میرزا محمود (م: ۱۳۳۶ق) از اعقاب عالم زاهد سید محمد معروف به میرزا سید حسینی خاتون‌آبادی
(م: ۱۲۶۲ق) مدفون در فضای شمالی بیرون تکیه مادر شاهزاده است.

و سایر اعلام تحصیل کرده، و در زمره محققان علما قرار گرفته، و نام نیکش جاودان ماند.
وفاتش: جمادی الاولی ۱۳۴۸ ق.

نگارنده، شرح حال او را در کتاب شرح مجموعه گل به تفصیل آورده است.

علامه خاتون آبادی داماد فقیه عارف سید محمد جواد صدرعاملی، و دارای چهار فرزند دختر بوده، دامادهای ایشان عبارتند از: ۱. سید فضل الله بهشتی (م: ۱۳۸۲ ق) پدر آیه الله شهید دکتر بهشتی. ۲. حاج آقا جلال الدین اژه‌ای (م: ۱۳۹۲ ق) فرزند میرزا علی محمد بن محمد علی بن ملا عبد الله بن ملا علی اکبر اژه‌ای. ۳. سید اسد الله روضاتی (م: ۱۴۱۰ ق) فرزند میرزا هدایه الله چهارسوقی (م: ۱۳۴۵ ق) فرزند علامه میرزا محمد باقر خوانساری صاحب روضات الجنات. ۴. سید محمد ابطحی، معروف به حاج آقا سدهی.^۲

تصحیح یک انتساب:

آقای سید عباس کاشانی حائری در مصاحبه‌ای خود را نواده دختری علامه خاتون آبادی دانسته! و این نسبت خطا به برخی از کتب و مجلات منتقل شده است. علاوه بر تکذیب این انتساب به وسیله خاندان خاتون آبادی^۳ و اهل اطلاع، با رجوع به کتاب نقباء البشر و برخی کتب تراجم دیگر، معلوم می‌شود که آقای سید عباس نواده دختری سید محمد صادق دولت آبادی است.

علامه طهرانی در شرح حال سید عبدالوهاب بن احمد دولت آبادی نوشته است: >کان أخوه السید صادق مرجعاً فی دولت آباد علی ثلاثة فراسخ من اصفهان. ولما توفی أخوه المذكور فی سنة ۱۳۴۵ هبط دولت آباد بطلب من أهلها للقیام مقام أخیه... توفی فی سنة ۱۳۷۴ ودفن حسب وصیته فی مزار الإمام زاده نرمی. ذکر لی أحواله السید محمد حسین المعتمدی نزیل

۱. همسر ایشان خانم بدرالشریعه خاتون آبادی (متولّد ۱۳۰۰ ش) از بانوان با فضیلت اصفهان سال‌ها در مکتب فاطمه علیها السلام تحصیل کرده و سپس به تدریس و تبلیغ احکام دین پرداخته است. فرزندش دکتر محمد علی اژه‌ای استاد فلسفه دانشگاه اصفهان است.
۲. پدر همسر آیه الله میرزا علی محمد اژه‌ای، پدر شهید علی اکبر اژه‌ای.
۳. تماس تلفنی نگارنده با خانم بدرالشریعه خاتون آبادی آخرین دختر علامه خاتون آبادی، سال ۱۳۸۶. مرحوم علامه سید محمد علی روضاتی نیز در ملاقات نگارنده با ایشان ادّعی فوق را رد کردند.

میرزا تقی

اعلام خاندان خاتون آبادی

اصفهان. قال: وله تصانيف توجد عند سبط أخيه السيد عبّاس الكاشاني الحائري^۱.
 علامه سيد صادق بحر العلوم نیز در شرح حال سيد محمد صادق دولت آبادی نوشته
 است: <جميع مؤلفاته ومصنّفاته موجودة في مكتبة سبطه العلامة الفاضل السيد مير عبّاس
 الكاشاني الحائري بكر بلاء>^۲.

منابع

- الإجازات لجمع من الأعلام والفقهاء والمحدّثين، تحقيق السيد مهدي الرجائي، مكتبة سماحة
 آية الله المرعشي النجفي، ۱۴۲۹ق.
- الاجازة الكبيرة، السيد عبدالله الموسوي الجزائري التستري، تحقيق محمد سماي حائري،
 مكتبة آية الله المرعشي النجفي، ۱۴۰۹ق.
- اغصان طيبه، سيد حسين خاتون آبادي (آزاد)، تصوير نسخه خطي.
- تاريخ اصفهان، (مجلد ابنيه و عمارات، فصل تكايا و مقابر)، جلال الدين همايي، به كوشش
 ماهدخت بانو همايي، مؤسسه نشر هما، ۱۳۸۱ش.
- تاريخ اصفهان، ميرزا حسن خان جابري انصاري، تصحيح و تعليق جمشيد مظاهري، مؤسسه
 انتشاراتي مشعل، اصفهان، ۱۳۷۸.
- تاريخ نصف جهان و همه جهان، حاج ميرزا حسن خان جابري انصاري، چاپ سنگي.
- تميم أمل الأمل، الشيخ عبدالنبي القزويني، تحقيق سيد احمد حسيني، مكتبة آية الله
 المرعشي، قم، ۱۴۰۷ق.
- تجربة الأحرار وتسليية الأبرار، عبدالرزاق بيگ دنبلی مفتون، به تصحيح و تحشيه حسن قاضي
 طباطبائي، مؤسسه تاريخ و فرهنگ ايران، تبريز، ۱۳۴۹ش.
- تذكرة القبور، شيخ عبدالكريم گزي اصفهاني، به كوشش ناصر باقري بيدهندي، كتابخانه آية الله
 مرعشي نجفي، ۱۳۷۱.
- تقويم الايمان، مير اسماعيل خاتون آبادي، تصوير نسخه خطي.
- چهل سال تاريخ ايران: المآثر و الآثار، محمد حسن خان اعتماد السلطنة، به كوشش ايرج افشار،
 نشر اساطير، جلد اول، ۱۳۸۰.

۱. نعباء البشر: ج ۳، ص ۱۲۴۶-۱۲۴۵.

۲. دزة الصدف: ج ۳، ص ۵۳۸.

- حیات یحیای نجی، میرزا یحیی دولت آبادی از جنبش باب تا جنبش مشروطیت، سید مقداد نبوی رضوی، نشر نگاه معاصر، ۱۴۰۱ ش.
- دانشمندان و بزرگان اصفهان، مصلح الدین مهدوی، تحقیق، تصحیح و اضافات رحیم قاسمی، محمد رضا نیلفروشان، انتشارات گلدسته، اصفهان، ۱۳۸۴ ش.
- درة الصدف فیمن تلمذ من علماء اصفهان بالنجف، رحیم قاسمی، مجمع الذخائر الاسلامیة، قم، ۱۳۹۳ ش.
- دوّمین دو گفتار، سید محمد علی روضاتی، مؤسسه فرهنگی مطالعاتی الزهراء (علیها السلام) ۱۳۸۶ ش.
- دیوان سنا، مجموعه اشعار استاد علامه جلال الدین همایی، به اهتمام دکتر ماهدخت بانو همایی، مؤسسه نشر هما، تهران، ۱۳۶۴ ش.
- دیوان طرب، طرب بن همای شیرازی اصفهانی، با مقدمه و حواشی جامع دیوان استاد جلال الدین همایی، کتابفروشی فروغی، تهران، ۱۳۴۲ ش.
- دیوان غزلیات و قصائد و رباعیات مشتاق، به اهتمام و تصحیح حسین مکی، کتابفروشی مروّج، بی تا.
- دیوان آقا محمد کاظم واله اصفهانی، با مقدمه و مقابله و تصحیح رضا عبداللهی، انتشارات برگ، تهران، ۱۳۷۱ ش.
- الذریعة إلى تصانیف الشيعة، آقابزرگ الطهرانی، دارالأضواء، بیروت.
- ریاض الجنّة، محمد حسن حسینی زوزی، تحقیق علی رفیعی، مکتبه آیه الله المرعشی النجفی، ۱۴۱۲ ق/ ۱۳۷۰ ش.
- زندگی نامه علامه مجلسی، سید مصلح الدین مهدوی، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۸ ش.
- زینة التواریخ، میرزا محمد رضی مستوفی تبریزی، نسخه خطی کتابخانه مجلس.
- شجره نامه خاندان خاتون آبادی، میر محمد صادق خاتون آبادی، تصحیح علی اکبر صفری، کتاب شیعه، بهار و تابستان ۱۳۹۱، شماره ۵.
- شرح مجموعه گل: مشاهیر مدفون در تکیه سیدالعراقین، رحیم قاسمی، کانون نشر پژوهش، اصفهان، ۱۳۸۶ ش.
- الشجرة المورّقة، محمد بن عبدالوهاب همدانی، تصویر نسخه خطی.
- طرائق الحقائق، محمد معصوم شیرازی معصوم علیشاه، با تصحیح محمد جعفر محجوب، کتابفروشی سنائی، تهران، بی تا.
- الفوائد الرجالیة، سید محمد مهدی بحر العلوم، مکتبه الصادق، تهران، ۱۳۶۳ ش.

- فهرست کتب خطی اصفهان، سید محمد علی روضاتی، مرکز تحقیقات رایانه‌ای حوزه علمیه اصفهان، ۱۳۹۳ ش.
- فهرستگان نسخه‌های خطی ایران (فنخا)، به کوشش مصطفی درایتی، سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۰ ش.
- فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه آیت الله حججی (نجف‌آباد، ایران)، ابوالفضل حافظیان، مجمع ذخائر اسلامی، قم.
- فهرست کتب دینی و مذهبی خطی کتابخانه سلطنتی، بدری آتابای، تهران، ۱۳۵۲ ش.
- فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی آیت الله گلپایگانی قم، علی صدراپی خویی- ابوالفضل حافظیان، مجلس شورای اسلامی، کتابخانه، موزه و مرکز اسناد، ۱۳۸۸ ش.
- فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی آیه الله مرعشی نجفی، ایران قم، نگارش سید احمد حسینی، چاپخانه خیام، قم.
- فهرست نسخه‌های خطی مرکز احیاء میراث اسلامی، قم ایران، سید احمد حسینی، مجمع ذخائر اسلامی، قم.
- قصص العلماء، محمد بن سلیمان تنکابنی، به کوشش محمد رضا برزگر خالقی - عفت کرباسی، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، تهران، ۱۳۸۳ ش.
- ق مقام زخار و صمصام بتار، فرهاد میرزا معتمد الدولة، انتشارات اسلامی، تهران، بی تا.
- الکرام البررة، طبقات اعلام الشيعة، آغابزرگ طهرانی، دار احیاء التراث العربی، بیروت، ۱۴۳۰ ق.
- کشف الحق، میر محمد صادق خاتون‌آبادی، با تصحیح و تعلیق سید داود میرصابری، بنیاد بعثت، تهران، ۱۳۶۱ ش.
- مکارم الآثار، میرزا محمد علی معلم حبیب آبادی، چاپخانه نشاط، اصفهان، ۱۳۶۲ ش.
- منتهی الآمال، شیخ عباس قمی، تحقیق ناصر باقری بیدهندی، ناشر دلیل، قم، ۱۳۷۹ ش.
- نسب نامه، محمد باقر الفت، تصویر نسخه خطی.
- نقباء البشر، طبقات اعلام الشيعة، آغابزرگ طهرانی، دار احیاء التراث العربی، بیروت، ۱۴۳۰ ق.
- وقایع السنین و الأعوام، سید عبدالحسین حسینی خاتون‌آبادی، تصحیح محمد باقر بهبودی، کتابفروشی اسلامی، تهران، ۱۳۵۲ ش.